

Vides aizstāvība Latvijā: ūdeņu aizsardzība LDPAB darbībā

Karīna Ješkina

Zinātniskā asistente
LU Eksakto zinātņu un
tehnoloģiju fakultātē

Materiāli

- LDPAB materiāli Latvijas Valsts arhīvā;
- Dabas un vēstures kalendāri (1962.-2015.);
- Periodika;
- LVĢMC Vides datu arhīvs;
- Intervijas

Vides aizstāvība Padomju savienībā

1917.-1960. gadi:

- Ekstensīvs dabas resursu lietojums;
- Ļoti ierobežota sabiedrības iesaiste ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā;
- Ierobežots finansējums;
- Uzraudzība un ierobežota starptautiskā saziņa
- Apolitiski iebildumi pret rūpniecības, lauksaimniecības politiku

«(..) as a means of registering opposition to aspects of industrial and agricultural policy while remaining outwardly apolitical; arguments were couched in the language of scientific ecology. The picture ecologists drew of fragile self-regulating biocenoses seemed to throw cold water over the Stalinists' plans for a successful total mastery and transformation of nature.» (Weiner 2002)

1960.-1990. gadi

- Vides normatīvo aktu izveide; vāja to ieviešana un kontrole;
 - Ūdeņu kodekss (1971)
- Vides aizsardzības jautājumu fragmentācija valsts institūcijās;
- Maz izplatīta vides tiesvedība;
- 1980. gados pieejamība vides informācijai pieaug un rodas jauni ekonomiskie un normatīvie instrumenti

Sofronova, E. 2015. Non-Governmental Organisations and Environmental Governance in Russia.
<https://voop-rf.ru/tpost/jhkv0m32v1-unikalnaya-kollektsiya-ekoplakatov-iz-da>

Viskrievijas Dabas aizsardzības biedrības izdotie plakāti no 1969.-1971. gadam

Tiks dibināta
Latvijas dabas un vēstures biedrība

Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība (LDPAB)

- Dibināta 1958. gadā;
- Mērķi «pētīt, apzināt, vecināt, organizēt, atbalstīt, sekmēt, rūpēties» par Latvijas dabu un vēsturi;
- Plašs nodaļu tīkls visā valstī;
- «Dabas bagātību racionālas izmantošanas» kontrolē;
- Uzsvars uz propagandu un praktisko aizsardzību;
- Kongresi, konferences

«Latvijas dabas un vēstures biedrība ir zinātniski pētnieciska organizācija, kas Latvijas PSR dabas un kultūrvēsturisko vērtību pētīšanai un aizsardzībai uz brīvprātības pamatiem apvieno Latvijas PSR pilsoņus neatkarīgi no dzīves vietas, izglītības un profesijas»

LDPAB un VDAB

(Viskrievijas Dabas aizsardzības biedrība / Всероссийское общество охраны природы)

- Liels biedru skaits (>415000 un 38 milj.)
 - Daudz «fiktīvu» biedru;
- Vides apsvērumi sekundāri;
- Augsts birokratizācijas līmenis – zema efektivitāte;
- Vadošajos amatos – valsts amatpersonas;
- Īsteno lokālus projektus, neaptur liela mēroga vides degradāciju;
- Vides aizstāvība kā «droša» aktīvisma forma

I BIEDRĪBAS ORGANIZATORISKĀ DARBĪBA
Skaitliskais sastāvs

	1960.	1965.	1970.	1973.	1977.	1982.	1987.	1990. 1.01.
Individuālie biedri	2000	3000	10400	47990	118675	316000	415730	279948
Kolektīvie biedri			987	2589	2942	3448	3235	2610
Pirmorganizācijas				2181	3404	4514	5455	3752

Biedru skaits LDPAB

Ūdeņu aizsardzība LDPAB

Problēmas:

- neattīrīti notekūdeņi, rūpnieciskais un lauksaimniecības piesārņojums

Par skābekli zivīm gādā motorsūknis.

Propaganda un praktiskās rīcības:

- Komunikācija medijos, drukātie izdevumi, konkursi;
- Reidi;
- Zilās patruļas;
- Ieteikumi normatīvo aktu izstrādei

Konkurss «Mazo upju tīrībai»

CILVĒK, ATTOPIES!
MAZĀS
UPĪTES RAUD

Pielikums Nr.1

Konkurss "Mazo upju tīrībai" vērtēšanas kritēriji

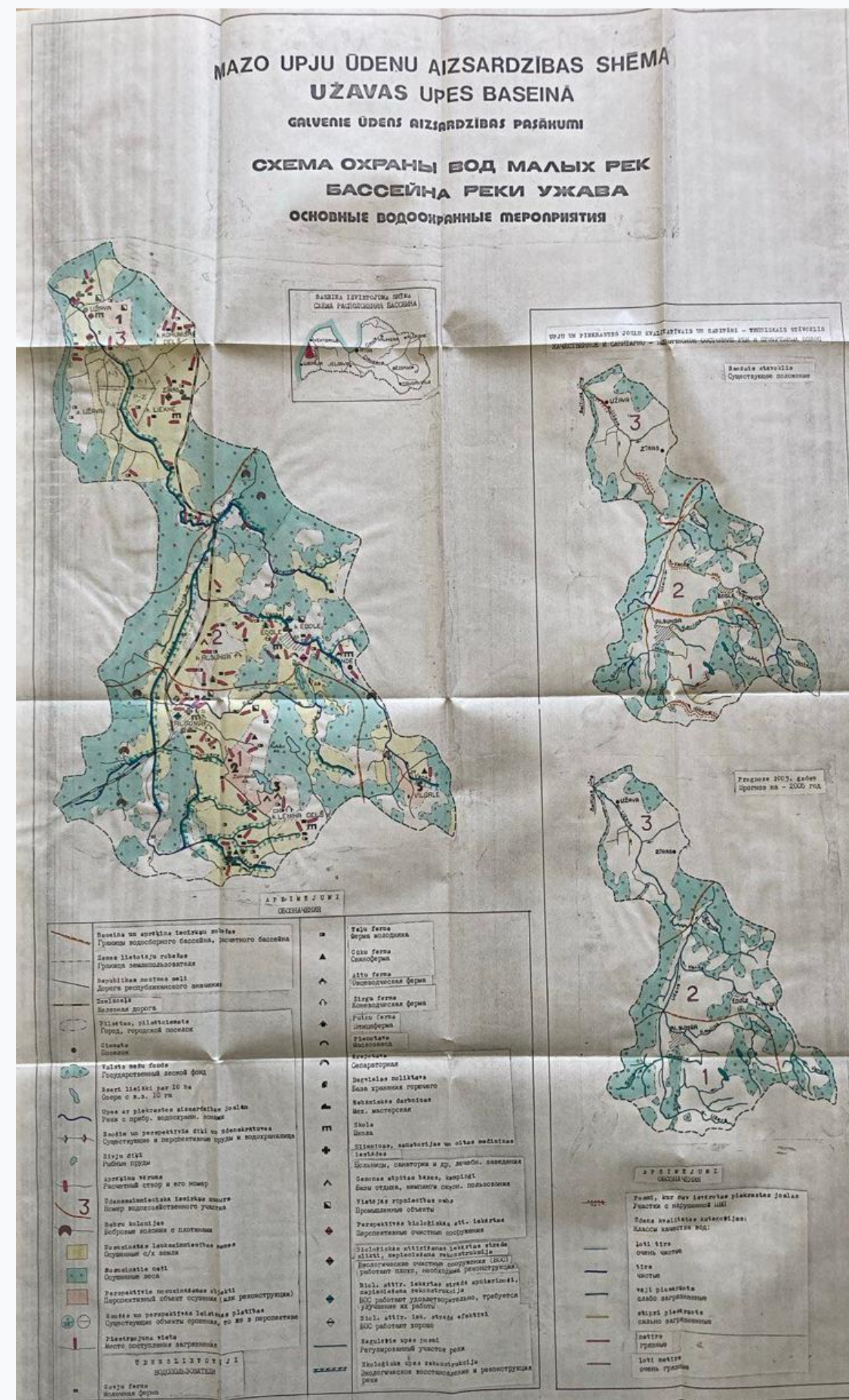
Nr.	Darba veids	Mērvienība	Punktu skaits par mērvienību	Vienību skaits	Koeficients skolniekiem	Kopējais iegūto punktu skaits
1.	Piegriežojumu tīrīšana no piekrastes joslas	10 m ²	4		2	
2.	Piegriežojumu tīrīšana no upes gultnes	10 m ²	6		2	
3.	Koku, krāmu stādīšana	10 gab.	3		1	
4.	Zemsedzes /zālāja/ atjaunošana	10 m ²	5		1	
5.	Avotu tīrīšana	1 gab.	5		1	
6.	Ūdens augu izplaušana un izvākšana	10 m ²	5		2	
7.	Piesārņojuma avotu konstatēšana un valsts uzraudzības iestāžu informēšana	1 gab.	5		2	
8.	Piekrastes labiekārtošana	1 objekts	3		2	
9.	Piekrastes aizsardzības joslas zīmju izlikšana	10 gab.	3		1	
10.	Mossukumu izlikšana: no upēm un ezeriem	1 gab.	1		1	
11.	Straujteču /mākslīgo krāču/ ierīkošana	1 gab.	3		3	
12.	Slēptuvju veidošana zivīm /regulētajās upēs/	5 gab.	2			
13.	Aizsargājamo augu un dzīvnieku atradņu apzināšana, aprakstīšana	1 gab.	2		1	
14.	Kultūras un vēs ures pieminekļu apzināšana, aprakstīšana, apkopšana	1 gab.	2		1	
15.	Par katru apkopto kilometru	1 km	10		4	
16.	Priekšlikumi par vēl veicamajiem pasākumiem	1 gab.	2		1	

- Mērķis: «dot iespēja katram Latvijas PSR iedzīvotājam praktiski piedalīties ūdens un mazo upju resursu saglabāšanā, aizsardzībā un racionālā izmantošanā, kā arī papildināt un pilnveidot ekoloģisko izglītošanu.»
- No 1988. gada;
- Mazās upes - ārpus normatīvo aktu aizsardzības:
 - mazo upju (<10 km) skaits ap 11500
- Vērtēšanas kritēriji un naudas balvas

«Pēc Zinātņu akadēmijas Bioloģijas institūta datiem jau šodien 75% republikas upju "jāārstē" no antropogēnās ietekmes sekām.»

Konkurss «Mazo upju tīrībai» II

- Mazo upju aizsardzības shēmas;
- Līdz 1990. gadam uzsākta 80 upju sakopšana
 - Iesaistīti 50 kolektīvi, 7 neformālās apvienības, 20 individuālie dalībnieki
- Mazie HES - nelietderīgi

Latvijas Valsts meliorācijas projektēšanas institūts. 1989.
 Shēma охраны малих рек бассейна р. Ужва (LVĢMC Vides datu fonds)

Konkurss «Saglabāsim mūsu republikās mazās ūdenskrātuves!»

TOP 70 "meklētākie" zivju migrācijas šķēršļi Latvijā

Piesakies finansējumam to likvidēšanai vai alternatīviem risinājumiem!

LifeGood Water IP

Kopā atbrīvo līdz 20,3 km upes

Nr. 60 un Nr. 45 – aizsprosti uz Glāžupei

Atbrīvo līdz 17,2 km upes

Nr. 42 – aizsprosts uz Grīvas

Atbrīvo līdz 40,4 km upes

Nr. 26 – aizsprosts uz Rojas

Atbrīvo līdz 17,2 km upes

Nr. 24 – aizsprosts uz Kļiņupes

- Saimnieciskās nozīmes straujš kritums pēc 2. pasaules kara;
- Kopš 1973. gada;
- Atšķirīga ekoloģisko vērtību izpratne;
- Estētiskie, rekreācijas un saimnieciskie ekosistēmu pakalpojumi;
- 1976. gadā – 838 mazās ūdenskrātuves;

IV. KONKURSA REZULTĀTU VĒRTĒŠANAS SKALA

	Augst. atzīme	Keofici- ents	Iegūtais punktu sk.
1. Par pilnīgi nopostītu hidroteh- nisko būvju atjaunošanu	5	4	20
2. Par hidrotehniko būvju kapitālo remontu	5	3	15
3. Par hidrotehniko būvju tekošo remontu	5	1	5
4. Par ūdenskrātuvei piegulošās teritorijas labiekārtošanu	5	4	20
5. Par drupu novākšanu pie ūdens- krātuves	5	3	15
6. Par ūdenskrātuves izbīrīšanu	5	2	10
7. Par notekūdeņu izlaišanas likvi- dēšanu ūdenskrātuvē	5	2	10
8. Par peldētavu ierīkošanu	5	1	5

«Mazās ūdenskrātuves un dzirnezeri bieži savdabīgi iekļaujas apvidū kā skaisti ainavas elementi.

Šādu ūdenskrātuvju saglabāšanai un atjaunošanai sevišķa vērība pievēršama vienmuļos republikas līdzenumos un mazūdens apvidos!»

LDPAB atbilstība mūsdienu vides aizstāvības vērtībām:

- «Ārēja» atbilstība – sabiedrība ir daļa no dabas; nepieciešamība dzīvot harmonijā ar dabu; sabiedrības locekļu savstarpēja sadarbšanās;
- Neatbilstības – būtiska dabas pārveidošana; izteikta sociālā hierarhija; īsa termiņa plānošana; ierobežota lēmumu pieņemšana sabiedrībā; būtiska valsts pārvaldes ietekme

Perspektīvā rūpju ētikas perspektīva:

- Vai LDPAB īstenotās «aktivitātes ietver visu, ko mēs darām, lai uzturētu, turpinātu un salabotu mūsu pasauli» (Tronto 1991)?
- Vai un kā vērtēt, vai īstenotās rūpes ir ētiskas, afektīvas un uzsver savstarpējo saiknotību, kuru ievērojami ietekmēja politiskais režīms?

Pepper, D. 1996. Modern Environmentalism. An Introduction. Routledge
Fisher, B., & Tronto, J. C. (1991). Towards a feminist theory of care. In E. Abel, & M. Nelson (Eds.), Crises of care: Work and identity in women's lives (pp. 35–63). Albany, NY: State University of New York Press..

DZELTENĀ CIELAVA (Motacilla flava L.) ЖЕЛТАЯ ТРЯСОГУЗКА

TIKAI JŪS VARAT PALĪDZĒT,

Ja zināsit par atrastiem gredzenotiem putniem. Zināt sūtīt: Latvijas ZA Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijai, 229021 Salaspils, Miera iela 3, tālrunis: 946863, 947337. Zīpojām jāuzrāda: gredzena numurs, atradnes vieta un iegūšanas apstākļi, datums, atradēja uzvārds, adrese. Mēs Jums pateiksīm visu, ko zināsim par šo putnu.

О находке окольцованной птицы сообщите: Лаборатория орнитологии Института Биологии АН Латвии, 229021 Саласпилс, ул. Мира 3, тел. 946863, 947337. Укажите: описание кольца, место нахождения и обстоятельства, дата встречи, данные о себе (фамилия, имя, адрес). Мы сообщим все, что узнаем об этой птице.

ТОЛЬКО ВЫ МОЖЕТЕ ПОМОЧЬ

 Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība Latvijas ornitoloģijas biedrība

(1990.)

Secinājumi

- Vides aizstāvībai Padomju Savienībā raksturīga ievērojama valsts kontrole, tādējādi vides NVO ir drīzāk valstiskas organizācijas ar izteiktu hierarhiju un lielu amatpersonu īpatsvaru vadošajos amatos. Lai gan tieša vēršanas pret valsts nostādnēm nebija iespējama zinātniskā valoda tika izmantota kā apolitisks instruments, ar kura palīdzību vērsties pret atsevišķiem vidi piesārņojošiem uzņēmumiem.
- Attīstoties vides normatīvajiem aktiem kopš 1970. gadiem, tajā ietvertās prasības ūdens resursu aizsardzībā raksturojamas kā stingras, taču to ieviešanas kontroles mehānismi ir drīzāk vāji, ko atspoguļo arī maz izplatītā vides tiesvedībā, kura lielākoties aprobežojusies ar naudas sodiem.
- LDPAB, kura tika dibināta 1958. gadā, uzskatāma par pirmo sabiedrisko vides aizstāvības biedrību, kuras mērķi paredz dabas vērtību saglabāšanu, aizsargāšanu un novērojumu veikšanu, taču līdzīgi kā citās vides aizstāvības biedrībās Padomju Savienībā, arī tā nodarbojās ar drīzāk lokālu problēmu risināšanu, ko atspoguļo arī biedrības konferenču un kongresu materiāli, kuros novērojama ūdeņu vides aizsardzības jautājumu stagnācija.
- Konkursi biedrības darbībā ir bieži lietots instruments dažādu vides jautājumu popularizēšanā. 1970., 1980. gados rīkotie konkursi «Mazo upju tīrībai» un «Saglabāsim mūsu republikas mazās ūdenskrātuves» un to vērtēšanas kritēriji lielākoties raksturojami kā priekštecīgi un atbilstoši mūsdienu vides aizsardzības nostādnēm, taču saimnieciskie priekšlati par ūdenskrātuvju un dzirnezeru nepieciešamību ir būtiski mainījušies.

Paldies!

Karīna Ješkina
karina.jeskina@lu.lv